De stilte van het ongesproken

Te gauw komen dichters en gedichten in de vergeethoek terecht. Goede romans van vroeger worden wel gelezen, maar gedichten worden snel vergeten. Tenminste, dat geldt voor de meeste taalgebieden. Niet voor alle gelukkig. In het Russische taalgebied bijvoorbeeld worden belangrijke dichters van vroeger gelezen en geëerd. Er is dus nog hoop.

Tekst: **Brede Kristensen**

Een still van de cd. Vertolking van Gronmama, gezongen doro Martin Buitenhuis, gesproken woord: Zanillya Farrell.

De Surinaamse componist Dave MacDonald heeft het initiatief genomen om een drietal belangrijke Surinaamse dichters met ondersteuning van muziek en interviews voor het voetlicht te brengen. Het gaat om de poëzie van Trefossa (1916-1975), Shrinivasi (1926) en Dobru (1935-1983).

Waarom werden deze drie geselecteerd? Het ontbreken van bijvoorbeeld Michael Slory is wel opvallend. Het heeft met toeval te maken. MacDonald is in 1990 begonnen met het componeren van muziek voor de poezie van Dobru die hij eerder had leren kennen. Later kwam hij gedichten tegen van Trefossa die hem erg aanspraken en weer later ontmoette hij Shrinivasi, die een 'grote indruk op hem maakte'. Vandaar deze selectie. Met steun van verschillende fondsen heeft Uitgeverij 'In de Knipscheer' er een indrukwekkende uitgave van gemaakt, met interessante interviews, schitterende foto's en een fantastische dvd. Ik denk dat dit een heel goed initiatief is en we mogen hopen dat deze dichters nog een lang leven staat te wachten in de Surinaamse herinnering. En wellicht ook daarbuiten.
De meeste in de bundel opgenomen gedichten zijn in het Sranan geschreven. De vertalingen in het Nederlands zijn vaak subliem. Zoals het gedicht 'Way!' van Trefossa, dat in vertaling de titel 'Opzij' kreeg. Het begint zo:
'Ze openen zich voor de zon,
De groene planten,
Als de honger om te groeien
De zaadhuid splijt...'

Dan volgen er regels waarin de dichter deze metafoor op zichzelf betrekt, op zijn koortsachtige verlangen om uit te breken, te groeien, waarna het gedicht met deze gedenkwaardige regels eindigt:
'Wat geketend lag in de put
Zal uitbreken en het heldere licht beroeren'.

Dat 'beroeren van het licht' is een beeld dat de lezer niet snel zal vergeten. Of het Sranan hetzelfde effect heeft, kan ik niet beoordelen. Daar staat: 'sa broko tuka krin leti' , wat letterlijk vertaald zou kunnen worden als 'doorbreken in het heldere licht'. De Nederlandse hertaling komt op mij als veel verrassender over. Wie het vertaald heeft, wordt helaas niet vermeld, maar ik vermoed dat het Trefossa zelf is. Ook de andere vertalingen van zijn gedichten zijn gewoon te goed voor woorden.

Hein Eersel vertelt over het leven van Henri de Ziel, die dichtte onder de naam Trefossa. Hij interviewde tevens Hans Breeveld, Cynthia McLeod en Mavis Noordwijk over hun gesprekken met Trefossa. Voor Breeveld was Trefossa belangrijk omdat hij hem de ogen opende voor de waarde van het Sranan. Trefossa schreef bovendien het Surinaamse volkslied en bedacht de term 'srefidensie' voor zelfstandigheid, dat eerder niet voorkwam in het Sranan. Noordwijk merkt op dat 'de manier waarop hij de typische Sranan-woorden en uitdrukkingen in zijn poëzie gebruikt, een meerwaarde geeft aan het Sranan, de taal die eens als minderwaardig werd beschouwd'. Allen kijken tegen hem op als een mentor en een rolmodel. Trefossa was op zoek naar zijn identiteit als Surinamer. In verschillende van zijn gedichten komt de 'diepe verbondenheid' met zijn land en cultuur naar voren. In het gedicht 'gronmama' wordt deze 'grondmoeder' bezongen als de 'oorsprong en bewaakster van die identiteit'.

Vervolgens Dobru. De naam betekent in het Sranan 'dubbel' en is afgeleid van de initialen van zijn werkelijke naam Robin Raveles. Hij wordt ingeleid door Cynthia Abrahams. Ze schetst een beeld van een actieve en geëngageerde man, die al vroeg opkwam voor het Sranan. Een enthousiaste man die schrijvers bij elkaar wist te brengen en uiteindelijk de politiek inging en parlementariër werd. Hij reisde veel en dat is ook in zijn werk te merken. Alhoewel hij zich inzette voor de jonge natie Suriname, is er bij hem geen zweem van enghartig provincialisme te bespeuren. Door zijn vele schooloptredens is hij bekend geworden en is zijn invloed op het zelfbewustzijn van veel Surinamers aanzienlijk.

Zijn gedicht Wan (Eén) werd in Suriname beroemd:

'Eén boom
Zoveel bladeren
Eén boom
…
Eén God
Zoveel manieren
Waarop wij hem aanbidden
Maar één Vader
…
Eén volk'

Uit het interview met Gerrit Barron blijkt welke invloed Dobru had op zijn medemensen, die zelf zegt 'voort te komen uit de school van Dobru'. Daarvan getuigt ook Chandra van Binnendijk die hem als beginnend journalist in 1978 leerde kennen toen ze met hem meereisde naar het Wereldfestival voor Jongeren in Havana. 'Dobru wilde voortdurend zijn visie met anderen delen', was haar indruk van Dobru. Hij inspireerde haar 'tot vaderlandsliefde en zelfbewustzijn'.

Zijn zoon Roetoe werd ook geïnterviewd. Met bewondering spreekt hij over zijn vader, die naast al zijn activiteiten ook een goede opvoeder bleek te zijn. Zijn opmerkzaamheid was groot. Hij wist wat er in de zielen van zijn kinderen gebeurde en sprak hen daarop aan. Een anekdote spreekt boekdelen. Roetoe vertelt dat er thuis vaak werd ingebroken. Hij had er met zijn zusje iets op bedacht. Ze hadden een poppenspel met Jan Klaassen, Katrijntje en de duivel als poppen. Ze plaatsten de duivelspop in een bloempot op de trap die toegang gaf tot het huis en dachten zo de dieven af te schrikken. Toen papa thuiskwam riep hij: "Wie heeft de duivelskop op de trap geplaatst?" Hij bleek het helemaal niet met hen eens te zijn: "Je schrikt misschien het slechte af, maar het goede komt nu ook niet." Het lijkt me Dobru ten voeten uit.

Still van de dvd. De dichter en zijn woord (Kavi aur Shabd). Zang: Chy-Kyria Mezas. Gesproken woord: Quinsy Gario.